

Владимир ОСТОЈИЋ*

ЈЕЗЕРСКО-ШАРАНСКИ МИКРОТОПОНИМИ МОТИВИСАНИ КОНФИГУРАЦИЈОМ ТЛА (СЕМАНТИЧКИ АСПЕКТ)

Сажећак: У овом раду аутор разматра групу микротопонима језерско-шаранског тла мотивисаних природним обликом, положајем и изгледом. У зависности од начина транспозиције апелатива у властито име ову семантичку групу посматрамо преко двије подгрупе. Прву подгрупу чине називи настали непосредним преласком географског термина у властито име (*Бърно брдо, Гдмилице, Сърана, Превој*). У другој подгрупи обухваћени су називи настали посредним путем, поредбом на основу сличности по положају, облику, изгледу и сл. (*Глава, Борова глава, Лакаш, Съррац*).

Кључне ријечи: географски термин, апелатив, властито име, конфигурација, микротопоним, метафора

1. Језерско-шаранско говорно подручје у склопу дурмиторских говора припада новоштокавским источнохерцеговачким говори-ма српскога језика. Конфигурација језерске висоравни обogaћене котлинама, удолинама, узвишењима, гредама и кањонима и шаранско брдско-планинско подручје изломљено кањонима, оштрим литицама, изборинама, брдима и планинама, мотивисало је именоватеље да сваком окрајку дају одговарајуће име. Колоритна слика избораног терена стоји иза обиља назива који дочаравају јасну слику конфигурације језерско-шаранског тла. На овом подручју,

* Др Владимир Остојић, Никшић

са врло специфичном конфигурацијом тла, човјек је везан за поднебље у којем битише и из саживљавања са њим у свакодневној комуникацији рађају се адекватни термини са семантичком изнијансираношћу до крајње мјере. Творацка снага и виталност у језику, посебно у топонимији и лексици уопште, омогућили су житељима овога поднебља да непогрешиво лексички оцртају терен у свим појединостима, са изванредно прецизним семантичким нијансирањем и урастањем тих термина у ономастичку номенклатуру.

2.1. Бројна скупина географских појмова је очекивана на језерско-шаранском подручју с обзиром на тамошњу конфигурацију терена, која стоји иза обиља назива језерског брдско-равничарског и шаранског брдско-планинског подручја. Они означавају физиогеографска својства тла — изглед, облик, састав, и положај. Најбројнија је и семантички најразноврснија група на подручју о коме је ријеч.

Друкчију семантику од апелатива имају називи настали топонимизацијом географских апелатива и термина са којима су хомонимни. Такви називи директно упућују на географски објекат, губе своју семантичку вриједност, а „богате топономастички садржај“. (Жугић 2002: 216). Ово је тзв. *nominatorographica* гдје је прелазак географског имена у властито име непосредан.

У ову групу спадају они географски термини према којима су настали микропоними, који указују на конфигурацију тла, положај и његов изглед, на природне и физичке категорије тла. У ову врсту не улазе географски термини који упућују на објекте које је уобличио људска рука, као ни термини друкчијег садржаја, као што су вода и водни објекти и сл. Овдје, дакле, указујемо на природна географска имена која одсликавају просту конфигурацију тла и чине основну топономастичку лексику (Пенавин 1987: 148, Жугић 2002: 216).

2.2. У оквиру ове групе дајемо и географске називе именоване тзв. топономастичким метафорама односно „мотивисане природним обликом топонима и изгледом тла“. Прелазак апелатива у властито име код *nominametaphorica*, за разлику од *nominatorographica*, посредан је, врши се поредбом на основу сличности објекта који се именује са оним што апелатив за именовање објекта има у свом семантичком садржају, што не значи да се у конкретном случају

може говорити о једнакости, на примјер, апелатива *йлеће* и микротопонима *Плеће*. Може се говорити само о сличности између плећа човјека или животиње и уздигнуте, нагнуте стрмине на неком узвишењу (Жугић 2002: 216–217).

3. Микротопоними на овом говорном подручју мотивисани конфигурацијом тла именовани су: (1) географским терминима и (2) топономастичким метафорама.

3.1. *Nominatorographica*. *Анишов въл* (Ал).¹ Овако је именован један микротопоним у селу Алуга. Творбено је ово топономастичка синтагма од именице у управном члану и атрибута као њене одредбе у зависном члану. Именица именује објекат, а атрибут власника посједа на којем се налази камен посебног облика и величине.

Бърно дрво (Нинк. Бор). Овом топономастичком синтагмом именовано је израженије, веће узвишење, кршевито са „локвањцима“ плодне подбарне земље. У њеном именском дијелу је географски термин у топонимији који именује објекат, а придјевски дио износи особину која указује на квалитет тла (подбарно земљиште).

Бџела стијена (Нинк. Тара). Окомита стијена изнад ријеке Таре. Микротопоним је у синтагматској форми у којој именица именује објекат, а придјев одређује објекат по боји.

Бјџов ша̀нац (Вр). Овако је названа једна главица крушкастог облика на којој се налазе остаци зиданог камена — шанца за потребе разних војски које су туда пролазиле. Именским дијелом именован је објекат, а атрибутом се истиче власник објекта.

Бојдомљска њрѐвија (Бог). Овако је именован микротопоним који се налази испод једне дуге увијене косе у селу Богомоља. Творбена

¹ У раду су употребљене следеће скраћенице за села и области: Ал — Алуга, Нин — Нинковићи, Бор — Борје, Тр — Тара, Вр — Врела, Бог — Богомоља, Нов — Новаковићи, Вир — Вирак, Ков — Ковчица, Шар — Шаранци, Међ — Међужваље, Гом — Гомиле, Сињ — Сињајевина, Сел — Селина, Рас — Расова, Шум — Шумановац, Бук — Буковица, Под — Подгора, Бар. Жуг — Баре Жугића, Јез — Језера, Пал — Палеж, Ор — Орашац, Теп — Тепца, Крш — Крш, Зм — Зминица, Дур — Дурмитор, Руд — Рудиновача, ПК — Пошћански Крај.

топономастичка синтагма у којој географски термин у именском дијелу синтагме чини саставни дио властитог имена и номинује објекат, а атрибут га одређује по мјесту.

Вра́жја њлавица (Нов. Вир. Ков). Географски термин *њлавица*, који као апелатив означава мање узвишење, прешао је у овом случају у микротопоним и постао властито име. Пошто се објекат налази као узвишење изнад Вражјег језера, атрибутом је у двојној синтагми објашњен по мјесту.

Врџви (Шар). Овај микротопоним именује најуздигнутији дио узвишења у Горњим Шаранцима. Карактеристичан је по висини и изгледу, није обрастао шумом и издиже се изнад осталих врхова Сињајевине.

Главице (Вр. Ал). Деминутив од *њава* и плуралски облик од апелатива *њлавица*. Данас је са изгубљеном везом са основном лексемом. Овим називом је именован микролокалитет заобљених врхова, испресијецан влакама и удолинама са благим превијама између узвишења и благим странама. По облику и изгледу је назван Главице.

Гџмилице (Вр). Деминутив од апелатива *џмила* и плуралски облик апелатива *џмилица*. Овдје није изгубљена веза са основном лексемом. Микротопонимом се именује један травнати терен, дјелимично обрастао клеком, по којем су разбацане гомилице (мање гомиле) ситног камења.

Гџли врх (Међ. Тар). Овом двочланом синтагмом именован је један истурени врх наспрам Црнога врха. Није обрастао шумом, али је доста травнат. Именицом се именује објекат, а атрибутом се одређује изглед објекта.

Црни врх (Међ). Топономастичком синтагмом је именован најуздигнутији дио узвишења изнад Таре, с једне стране, и села Међужваља, с друге стране. Именицом се именује објекат, а атрибутом се одређује објекат по боји. Због зимзеленог дрвећа којим је обрастао Црни врх изгледа мрачан — црн.

Гомилска кдса (Гом. Сињ). Овако је именован локалитет изнад села Гомила на Сињајевини. Микротопоним је дуг и уздигнут изнад околног земљишта, нема облик главице, повијен је и доста изражен у односу на околину. Именицом је назван објекат, а атрибутом је објекат одређен по мјесту.

Гускина долина (Сел). Синтагмом је именована једна удолина у којој су живјеле Гуске, породице кричког поријекла. Именицом је именован објекат, а атрибут га одређује по припадности.

Долина (Вр). Апелатив *долина* означава спуштено тло између главица и мањих брда. Апелатив је прешао у властито име — микротопоним — *Долина*.

Долови (Шум). Плуралски облик апелатива *до* означава спуштено равно земљиште између узвишења. Апелатив је прешао у властито име — микротопоним.

Дубоки до (Бук). У двочланој синтагми њен именски дио именује објекат, једно удубљење у положају испод брда, а атрибут особину објекта по облику.

Дуји брјеје (Под). Тако је именовано једно узвишење, широко и доста истакнуто изнад околног земљишта. Апелатив *брјеје* — који значи уздигнуто тло, са атрибутом — који означава особину по облику, прешао је у микротопоним и постао властито име.

Брјеје (Вр). Апелатив *брјеје* значи узвишење ниже од брда и планине. Прешао је у микротопоним и постао властито име.

Дебели брјеје (Бар. Жуг). Овако је именован један локалитет који означава кршевито, каменито узвишење, зарасло бусиком и ситним оштрим травама. Именским дијелом синтагме именован је објекат, док се придјевом истиче својство објекта по изгледу.

Ђдова долина (Вр). Топономастичка синтагма у којој је именски дио *ајелайив* у функцији микротопонима, а атрибут одређује објекат по припадности.

Ђевојачкâ лавица (Јез). Двочлана синтагма именује локалитет, узвишење на којему су се скупљале дјевојке, гдје су пјевале и играле. Именица именује објекат, а атрибут одређује особину по намјени.

Жуџи дријеи (Пал). Именује се локалитет, једно од мањих узвишења на пјесковитом земљишту жуте боје. Апелатив *дријеи*, који значи уздигнуто тло, именује објекат, а атрибут га одређује по боји. Тако је дато властито име у виду двочлане синтагме.

Зѣреџино ѿље (Вр). Термин *ѿље*, са уобичајеним географским значењем простране заравни, у именском дијелу синтагме прешао је из функције означавања у функцију именовања. Именује се страна зараван између шумског комплекса и водотока. Локалитетом су звјери из шуме пролазиле преко поља на водопој. Зависним дијелом синтагме одређује се особина објекта по намјени.

Јаињећа долина (Шум). Земљиште између главица и мањих брда на прелазу из шумског комплекса у равницу гдје су се напасала јагњад. Десило се једном приликом да су вуци заклали јагњад, по чему је и локалитет добио назив *Јаињећа долина*. У синтагми апелативом *долина* именује се објекат, а придјевским дијелом означава се особина објекта.

Мокрâ сџијена (Теп). Овом двочланом синтагмом именована је једна одсјечита, увијек влажна, камена стијена. У именском дијелу синтагме апелативом се именује објекат, а у придјевском — атрибутском дијелу даје се особина објекта.

Михаилова влака (Вр). Микротопоним именује дугу валу између шумом обраслих брежуљака и крша. Именица именује објекат, а атрибут га одређује по припадности.

Николина рâван (Крш). Двочлана синтагма означава пространу зараван богату ливадском травом. Именица именује објекат, а атрибут га одређује по припадности.

Орлов крш (Бук). Именује једно уздигнуто узвишење покривено камењем. Доста сурово мјесто на коме се често скупљају орлови.

Други дио синтагматског назива именује објекат, а атрибут га одређује по припадности.

Пољана (Бор). Апелатив значи дио равног земљишта мањи од поља. Прешао је у властито име односно у микропонимски назив.

Превџија (Међ. Тара). Апелатив *йревија* означава улегнуће и прелаз ка неком брду. У овом случају апелатив је прешао у властито име и значи седласто улегнуће на једном брду преко којег води пут од Језера према Тари.

Плџче (Ков). Апелатив *йлоче* је плуралски облик апелатива *йлоча*, који значи пљоснати камен. У конкретном случају апелатив је прешао у микропоним *Плоче* — да именује земљиште које је равно као плоча.

Пријекā иреџа (Бор). Двосложна синтагма у функцији микропонима у којој именица именује објекат односно одсјечну камену страну у шуми између села Борја и Шумановца, а атрибут означава особину објекта по положају на терену.

Рисџова иреџа (Вр). Двочлана синтагма у функцији микропонима у којој именица означава објекат, одсјечну камену стијену, а атрибут особину објекта по припадности.

Сџиране (Нин). Ово је плуралски облик апелатива *сџирана*, који обично значи стрмији дио неког узвишења или стрмен у смислу блага страна. У овом случају апелатив је прешао у микропонимски назив и именује благе травнате падине, са дјелимичним камењаром и ситним боровима.

Сјенџосна сџирана (Нин). Овом двочланом синтагмом именована је једна блага стрмен обрасла травом која се коси. Именски дио назива је географски термин у функцији именовања објекта, а атрибутским се даје особина објекта по квалитету.

Ђуково йџље (Шум). Пространо и равно поље са ниском и ријетком травом, са доста инсеката које хватају, лове и ћукају кокоши и птице. Именица именује објекат, а атрибут означава особину објекта.

Циџанска ѿлавица (Зм.) Двосложном синтагмом се именује једно израженије узвишење, травнато и погодно за пасиште. На њему често љетују Роми (Цигани). Именица именује објекат, а атрибут означава особину објекта по намјени.

Чука (Сел). Географски термин *чука* означава изразито узвишење односно врх на узвишењу са великим камењаром. Апелатив је прешао у микротопоним и именује кршевити врх у Селини изнад ријеке Таре.

3.2. *Nominametaphorica*. *Асаново раме* (Теп). Микротопонимска метафора означава стијену која се разведеним гребеном издваја од осталих. Именица именује објекат налик по облику и изгледу на раме, а атрибут означава особину објекта по припадности.

Оронимски назив *Бодбојов кук* (Дур). Топонимска метафора означава највећи врх на Дурмитору. Именица у синтагми означава име објекта који је по облику сличан куку на нози људи или животиња, а атрибут особину објекта по припадности становницима Бобота.

Главе (Меж). Овим оронимом су именована неколика узвишења на Језерима изнад села Межда. Врхови су им заобљени и асоцирају на главе.

Шиљатија ѿлава (Шар. Студ). Топонимска метафора именује један врх у Шаранцима, налик на људску главу са шиљатим врхом. Име објекта је у управном члану синтагме, а особина по облику и изгледу је у атрибуту.

Лучева ѿлава (Ал. Ор). Микротопоним означава узвишење са заобљеним врхом који асоцира на главу са мноштвом сагорелих панјева од посјечених лучевих борова. У топономастичкој синтагми именица именује објекат, а атрибут означава особину објекта по квалитету.

Боровја ѿлава (Руд. Јез). Овом топономастичком метафором именовано је узвишење заобљеног врха на коме је некада била богата

шума. Именица именује објекат који асоцира на људску главу, а атрибут означава особину по квалитету.

Кдњскā ĩlāva (Под). Именски дио назива именује објекат, док придјевски описује изглед објекта. Локалитет асоцира на огромну главу коња, што је исказано атрибутом *коњска*.

Јасиково рāме (Тар). Ова топономастичка метафора у синтагматској форми означава један предио обрастао јасиковим стаблима. Именица именује објекат који асоцира на раме, а атрибут означава особину његову по квалитету и изгледу.

Шкфчко ждријело (Дур). Ова топономастичка метафора синтагмом означава један локалитет који због узаног и стијешњеног пролаза асоцира на ждријело. Именица у синтагми именује локалитет, а атрибут је одређује по мјесту.

Корѿиā (Крш). Ова топономастичка метафора именује локалитет који по облику асоцира на корито.

Лāкаѿ (Дур). Овом топономастичком метафором именован је један огранак од Дурмитора односно Међеда изнад Црног језера. Обликом је мотивисао именитеља на сличност са лактом.

Око (Ков). Ова топономастичка метафора означава једну затрављену главицу усред ливаде која у окружењу на терену асоцира на око.

Пирлиѿорско ждријело (Вр. Међ). Овом топономастичком метафором именован је кланац односно усјечени пролаз на путу од Пирлитора према Селини. Именицом се именује објекат, а атрибут га одређује по мјесту.

Рāмово ждријело (ПН. Њег). Овом топономастичком метафором именован је уски тешко проходан пролаз на путу од Његовуђе према Пасјем Нуглу. Именским дијелом се именује објекат, а атрибутом означава особина објекта по припадности.

Рамѐна (Пал). Микротопонимом је именовано једно брдо изнад села Палежа у Шаранцима, које се раширило и асоцира на човјека са великим раменима. Лексичко значење је неутралисано, а истакнут је топономастички садржај.

Ѓбаи (Сињ). Овом топономастичком метафором именована је једна коса која се спушта доста стрмо на двије стране. Изглед објекта мотивисао је именоватеља на сличност са сточним рбатом.

Плѐће (Сел). Микротопонимом је именована уздигнута нагнута страна експонирана истоку према Селини. Мотивисала је именоватеља на изглед као да је плѐће, па ју је тако именовао.

Сѝѓжина (Дур). Овако је именован један купаст врх изнад Пошћенске долине. Стрм је и тежак за пјешачење. Асоцира на огромни стог сијена, па га је именоватељ назвао *Сѝѓжина*.

Сѝѝрац (Сињ). Овом топономастичком метафором именован је један врх на Сињајевини који својим изгледом асоцира на намргођеног, повитог и у годинама подмаклог старца, па је именоватељ објекту и дао такво име.

Лиѝца (Међ). Овим термином именовани су пропланци односно равне стране на неком узвишењу, па локалитет асоцира на лица, по чему је именоватељ и именовао локалитет.

4. У закључку се може рећи следеће. Изразито бројна група географских термина у топонимији гдје апелатив прелази директно у властито име особина је језерско-шаранског говорног подручја. Богата географска терминологија настала овим путем и очекивана је с обзиром на конфигурацију језерско-шаранског тла. Колоритна слика изрезбареног подручја мотивисала је његове житеље да бројним географским терминима именују и најмањи огранак на терену. У недостатку географских термина именоватељи налазе излаз у метафорама. Језерска висораван обогашена котлинама, удолинама, узвишењима, кањонима, гредама и литицама и шаранско планинско подручје изломљено планинама, кањонима, оштрим литицама

и избочинама, мотивисало је именоватеље на знатан број топономастичких метафора.

Обиље микротопонимских назива и једног и другог типа дочарава јасну слику кањона, литица, увала, превоја, брегова и брежуљака — изломљену конфигурацију језерско-шаранског тла.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бошковић 1968: Радосав Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*. Титоград ЦАНУ 1–490.
- [2] Вуковић 1938–1939: Јован Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*. Београд: Јужнословенски филолог књ. XVII, 1–133.
- [3] Вујичић 1982: Драгомир Вујичић, *Хидроними (имена вода) у лијевој сливу Дрине*. Сарајево: БАНУ, 1–225.
- [4] Вујичић 1996: Драгомир Вујичић, *Из ономастике, лексиколоије и дијалектологије*. Подгорица: УНИРЕКС, 1–215.
- [5] Жугић 2002: Радмила Жугић, *Микротопоними слива Доњеј тока Јабланице мотивисани природним обликом, положајем и изледом тла (Семантички аспект)*. Београд: Ономастички прилози XV, 216–223.
- [6] Михаиловић 1976: Велимир Михаиловић, *Прилој речнику српскохрватских географских термина*. Нови Сад: Прилози проучавању језика VI, 163–182.
- [7] Остојић 2003: Ђорђије Остојић, *Топонимја Дробњака*. Београд: Издавачка кућа Драганић, 1–412.
- [8] Остојић 2016: Владимир Остојић, *Говор Језера и Шаранаца*. Подгорица: ЦАНУ, 1–395.
- [9] Пенавин 1987: Олга Пенавин, *Неколико мисли о заједничким именима која учествују у формирању географских имена*. Београд: Зборник шесте југословенске ономастичке конференције, САНУ, књ. 7.
- [10] Цицмил — Реметић 2010: Радојка Цицмил, Слободан Реметић, *Топонимја живске тланине*. Београд: САНУ, 1–354.

Vladimir OSTOJIĆ

JEZERA-ŠARANI MICROTOPYNOMS MOTIVATED BY THE SOIL CONFIGURATION (SEMANTIC ASPECT)

Summary

Microtoponyms of the semantic group motivated by the natural shape, position and appearance of the Jezera-Šarani region are classified into subgroups depending on the way the appellative is transposed to their own name. In the first subgroup are given the names in which the transition of the geographical term into its own name

is immediate (*nomina topographica* — Barno brdo, Strane, Prevoji), and in the second subgroup the names are derived indirectly by comparison with similarity (*nomina metaphorica* — Borova glava, Starac, Lakat).

Many of the microtoponyms names of both subgroups show the colorful picture of the cropped terrain that motivated the inhabitants of this area to designate the smallest part on the ground with numerous geographical terms. In the absence of geographical terms, nominees find the output in metaphors.

Key words: geographical term, appellatives, proper name, configuration, microtoponym, metaphor